

Ivan Milovčić

OSTVARENJE KONCILSKIH INKULTURACIJSKIH POTICAJA NA NAŠIM PROSTORIMA

Mr. sc. Ivan Milovčić

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK: 264[261.6+262.5 VATIKANSKI SABOR, II.]:

316.734/.736[282](497.5)(091)[0.000.282]

Primljeno 20. rujna 2015.

Pitanje inkulturacije liturgije prisutno je u Crkvi od njezinih početaka. Tijekom povijesti odgovor na ovo pitanje bio je različit u raznim vremenskim razdobljima. Drugi vatikanski sabor ponovno je, potaknut osobito potrebama misijskih zemalja, otvorio mogućnost liturgijskoga prilagođavanja različitim krajevima i različitim kulturama (SC 37-40). Koncilski poticaj snažno se ostvaruje postkoncilskim djelovanjem i usmjeravanjem inkulturacijskih procesa dokumentima i izdanjima novih liturgijskih knjiga bilo tipskih bilo nacionalnih izdanja. Stoga se u prvom dijelu rad bavi iznošenjem stava Crkve jer se iz ovih dokumenata i izdanja može razumjeti što Crkva misli pod pojmom inkulturacije te koji su zahtjevi i prethodni uvjeti za liturgijsku inkulturaciju, potom koja su načela i pravila primjene za inkulturaciju u rimskom obredu te gdje su granice prilagodbi rimskog obreda.

U drugome dijelu rad pokušava odrediti doseg inkulturacije u Crkvi kod nas na nacionalnoj i riječkoj metropolitanskoj razini. Liturgijska inkulturacija na nacionalnom planu najviše je ostvarena prijevodom liturgijskih knjiga i vlastitim liturgijskim kalendarom te na području sakramentalna. Na području sakramenata još postoje široke mogućnosti prilagođavanja. Biskupije na području metropolije svoje su posebnosti ograničile uglavnom na biskupijske kalendare, ali liturgijskih tekstova za ta posebna liturgijska slavlja jedva da ima.

Ključne riječi: inkulturacija, vlastita slavlja, kalendar, liturgijski tekstovi, liturgijski prostor.

* * *

Uvod

U objavljivanju svoga plana spasenja čovjeka Bog se služi riječima, znakovima i činima, a čovjek ih prepoznaje kao Božji govor. Čovjekovo razumijevanje poruka koje mu Bog upućuje nužan je postulat uspostave komunikacije između Boga i ljudi. Polazeći od te činjenice, Bog se u svom obraćanju čovjeku uvijek služi sredstvima koje će čovjek razumjeti. Možemo reći da se Bog prilagođava čovjekovim mogućnostima te mu se objavljuje na shvatljiv način.¹

Apostolska Crkva nastavlja takav Božji pristup čovjeku te na svojim liturgijskim zborovanjima govori jezikom naroda, a kad to nije slučaj, kao npr. kod dara jezika, traži se i dar razumijevanja i tumačenja jezika.²

Povijesni razvoj liturgijske inkulturacije u istočnim je Crkvama, barem što se liturgijskoga jezika tiče, ostao čvrsto pri ovom načelu, što je i danas očito. Zapadna Crkva također je u početku bila vjerna načelu razumljivosti liturgijskog jezika pa je u Rimu s grčkoga jezika prešla na latinski, ali se onda njime nastavila koristiti i kad je nestalo govornika latinskog jezika.³ Latinska jezična inkulturacija rimskog obreda zamrznuła se tijekom stoljeća sve do liturgijske re-

1 Stari zavjet obiluje primjerima Božje objave u različitim znakovima i događajima poput Mojsijeva gorućega grma ili događaja u procesu oslobođenja iz egipatskog ropstva i uvođenja u Obećanu zemlju. Jedan od velikih poduhvata u inkulturacijskom nastojanju Starog zavjeta svakako je Septuaginta, tj. prijevod starozavjetnih spisa na grčki jezik. I u Novom zavjetu Isus govori svojim suvremenicima razumljivim jezikom. Novozavjetni spisi otkrivaju težnju prihvaćanja i Židova i Grka u kršćanske zajednice.

2 *A sada, braćo, kad bih došao k vama govoreći drugim jezicima, što bi vam koristilo kad vam ne bih priopćio bilo otkrivenje, bilo spoznanje, bilo proroštvo, bilo nauk? Ako neživa glazbala, svirala ili citra, ne daju razgovijetna glasa, kako će se razabrati što se to izvodi na svirali ili citri? Ili ako trublja daje nejasan glas, tko će se spremiti na boj? Tako i vi, ako jezikom ne budete jasno zborili, kako će se razabrati što se govori? Govorit ćete u vjetar. Toliko, recimo, ima na svijetu vrsta glasova i – nijedan bez značenja. Ako dakle ne znam značenja glasa, bit ću sugovorniku tuđinac, a sugovornik tuđinac meni. Tako i vi, budući da čeznete za darima Duha, nastojte njima obilovati radi izgrađivanja Crkve. Stoga tko govori drugim jezikom, neka se moli da može protumačiti. Jer ako se drugim jezikom molim, moj se duh moli, ali um je moj neplodan. Što dakle? Molit ću se duhom, moli ću se i umom; pjevat ću hvalospjeve duhom, ali pjevat ću ih i umom. Jer ako Boga blagoslivljaš duhom, kako će neupućen reći "Amen" na tvoju zahvalnicu? Ne zna što govoriš. Ti doduše lijepo zahvaljuješ, ali se drugi ne izgrađuje. Hvala Bogu, ja govorim drugim jezicima većma nego svi vi. Ali draže mi je u Crkvi reći pet riječi po svojoj pameti, da i druge poučim, negoli deset tisuća riječi drugim jezikom.* (1Kor 14,6-19).

3 U Rimu je prevladavajući jezik do 3. st. bio grčki pa je i liturgija bila na grčkom jeziku. Nakon Decijeve (249. – 251.) vraćanja latinskog jezika u Rim, on ulazi i u rimsku liturgiju prema načelu da se liturgija mora slaviti na jeziku naroda.

forme Drugog vatikanskog koncila, što ne znači da se ona nije dogodila na drugim inkulturacijskim sferama europske kulture, npr. u sferi glazbe, likovnih umjetnosti, tradicijskih vrijednosti i sl.⁴

Drugi vatikanski sabor ponovno je, potaknut osobito potrebama misijskih zemalja, otvorio mogućnost liturgijskoga prilagođavanja različitim krajevima i različitim kulturama (SC 37 – 40). Koncilski poticaj snažno se ostvaruje postkoncilskim djelovanjem i usmjeravanjem inkulturacijskih procesa dokumentima i izdanjima novih liturgijskih knjiga bilo tipskih bilo nacionalnih izdanja.

U ovom bismo izlaganju htjeli ponajprije pojmovno razgraničiti liturgijsku inkulturaciju kako ju poima Crkva od sličnih pojmova i bliskih sadržaja, koji su ipak različiti. Htjeli bismo, slijedeći *Četvrtu uputu Kongregacije za sakramente i bogoštovlje za ispravnu primjenu koncilске Konstitucije o svetom bogoslužju, SC br. 37 – 40*, pod naslovom *Rimska liturgija i inkulturacija* (1994.), navesti zahtjeve i prethodne uvjete za liturgijsku inkulturaciju te u tom kontekstu odgovornost biskupske konferencije; zatim načela i pravila primjene za inkulturaciju u rimskom obredu te granice prilagodbi rimskog obreda.

U zadnjem dijelu htjeli bismo se osvrnuti na današnji doseg inkulturacijskih nastojanja na našim prostorima s osobitom pozornošću na područje Riječke metropolije.

1. Inkulturacija u općoj Crkvi

1.1. Pojmovno razlučivanje

U dokumentima Crkve nailazimo na različite nazive za sadržaj o kojemu govorimo. *Sacrosanctum Concilium* govori o prilagođavanju liturgije. Nakon Koncila crkveno učiteljstvo spominje inkulturaciju i time želi označiti „utjelovljenje evanđelja u samonikle kulture i u isto vrijeme ulazak tih kultura u život Crkve“, kako to naglašava Ivan Pavao II. u enciklici *Slavorum apostoli* br. 21.⁵ Isti će Papa u

4 Jedini primjer inkulturacije liturgijskoga jezika u rimskom obredu do Drugog vatikanskog koncila jest fenomen staroslavenskoga bogoslužja kod Hrvata.

5 Usp. KONGREGACIJA ZA SAKRAMENTE I BOGOŠTOVLJE, *Rimska liturgija i inkulturacija. Četvrta uputa za ispravnu primjenu koncilске konstitucije o svetom bogoslužju* (25. I. 1994.), br.

enciklici *Redemptoris missio Redemptoris missio*, br. 52, pojasniti da *inkulturacija označava unutarnju preobrazbu autentičnih kulturnih vrednota kroz njihovu integraciju u kršćanstvo i ukorjenjenje kršćanstva u različite kulture* (Rimska liturgija, 4).

Dokument *Rimska liturgija i inkulturacija* o tome kaže: *Izraz 'prilagođenje' uzet iz misijskog rječnika više podsjeća na vanjske promjene i u pojedinim stvarima, dok izraz 'inkulturacija' može bolje označiti uzajamni odnos između Crkve i raznih kultura. Kroz inkulturaciju Crkva utjelovljuje evanđelje u razne kulture i u isto vrijeme uvodi narode s njihovim kulturama u svoje zajedništvo* (Rimska liturgija 4).

Sličan pojam jest akulturacija. U antropologiji on označava *fenomene kulturalnog asimiliranja, razmjene ili zamjene, koji nastaju između dvije skupine različitih tradicija u stanju trajnog dodira*.⁶ *Proces akulturacije uključuje određeni reciprocitet utjecaja jedne kulture na drugu, iako jedna ostaje dominirajuća. Akulturacija se rijetko ostvaruje jednosmjerno. U tom se procesu ostvaruje prihvaćanje jedne kulture od strane skupine druge kulture, ali se primjećuje i proces kulturne izmjene, tj. odabira, miješanja, jačanja ili odbacivanja određenih kulturnih danosti*.⁷

Od nabrojanih pojmova za evanđeoski navještaj najviše odgovara inkulturacija jer to je proces koji ne ostaje samo na površini susreta s određenom kulturom, niti ima tendenciju asimiliranja (zatiranja) te kulture. Inkulturacijom se želi jednostavno integrirati vrijednosti različitih kultura i oplemeniti kulture evanđeoskim vrijednostima.

1.2. Zahtjevi i prethodni uvjeti za liturgijsku inkulturaciju

Kad je riječ o liturgijskoj inkulturaciji, *Uputa Kongregacije* svraća pozornost na zahtjeve koji proizlaze iz same naravi liturgije. Polazeći od tvrdnje da je liturgija susret kršćana s Bogom i Isusom Kristom te da je djelo Krista svećenika i njegova tijela Crkve, i to

4, *Dokumenti* 102, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995. (dalje: Rimska liturgija).

6 Josip ŠIMIĆ, *Kultura i inkulturacija u učenju i djelovanju Katoličke crkve od II. vatikanskog sabora*, u: *Filozofska istraživanja*, 28 (2008.) 4, 818.

7 Usp. *Isto*.

radi proslave Boga i posvete ljudi, što ostvaruje preko znakova (usp. Rimski liturgija 21), naglašava da je Crkva sazvana od Boga u Duhu Svetom, da se odaziva na nezasluženi poziv, i to osobito na Dan Gospodnji, po riječi Božjoj i po službi zaređenog svećenika koji djeluje u osobi Krista Glave. Crkva je katolička, što znači da je pozvana sabrati sve narode, govoriti sve jezike i prožeti svaku kulturu. Ona je na putu i nosi biljeg svojega vremena, ali je usmjerena prema blaženoj nadi (usp. Rimski liturgija 22).

Crkva se hrani riječju Gospodnjom, zapisanom u Starom i Novom zavjetu, i ona se ničim drugim ne može zamijeniti (usp. Rimski liturgija 23).

Liturgija je uvijek proslava Kristova vazmenog otajstva, ponajprije u euharistiji, a potom i u drugim sakramentima (usp. Rimski liturgija 24). S obzirom na kompetencije Crkve za promjene u liturgiji, *Uputa* razlikuje ono što može biti korisno dobru vjernika, uzimajući u obzir okolnosti vremena i krajeva, od onoga što ovisi o Kristovoj volji i nije promjenjivo (usp. Rimski liturgija 25).

Svaka mjesna Crkva mora biti u slozi s općom Crkvom, ne samo u nauku vjere i u sakramentalnim znakovima nego i po općeprihvaćenim običajima neprekinutom apostolskom predajom. Tu spada svakodnevna molitva, nedjelja, tjedni ritam, Pasha, liturgijska godina, post i pokora, sakramenti kršćanske inicijacije, slavlje Gospodinova spomena, odnos između liturgije riječi i euharistijske liturgije, opraštanje grijeha, zaređeni ministerij, ženidba i bolesničko pomazanje (usp. Rimski liturgija 26).

Naredbodavni značaj liturgijskoga zakonodavstva, koje obuhvaća organizaciju kulta, redigiranje tekstova i odvijanje kulta i koje je prisutno u povijesti, *Uputa* tumači najprije činjenicom da Crkva izražava svoju vjeru na simboličan i komunitaran način te potrebom očuvanja pravovjernosti bogoslužja, prema zakonu: *lex orandi – lex credendi* (usp. Rimski liturgija 27).

Preduvjeti za liturgijsku inkulturaciju jesu:

- prijevod biblijskih tekstova,
- procjena crkvenih prilika, tj. uvažavanje vremenske prisutnost kršćanstva, uvažavanje činjenice omjera kršćana (manjina ili većina), utvrđivanje kulturnog pluralizma,
- uključenje kompetentnih osoba,
- provođenje povijesnih, antropoloških i egzegetskih proučavanja,
- uvažavanje iskustva mjesnoga klera,
- osluškiivanje mišljenja domaćih mudrih ljudi,
- procjena zahtjeva tradicionalne ili gradske i industrijske kulture.

Zadatak biskupske konferencije jest osigurati sve ove preduvjete te *pripustiti sve ono što nije nerazrješivo povezano s praznovjerjem i zabludom (...) ako se samo može uskladiti s izrazima pravog liturgijskog duha* (usp. Rimski liturgija 28-32).

1.3. Načela i pravila primjene za inkulturaciju u rimskom obredu

Tri su opća načela o kojima treba voditi računa u liturgijskoj inkulturaciji:

1. svrha inkulturacije
2. bitno jedinstvo rimskog obreda
3. mjerodavna vlast

Svrha liturgijske inkulturacije rimskog obreda ista je ona koju je Drugi vatikanski sabor postavio kao temelj cjelokupne liturgijske obnove: *Tom se obnovom tekst i obredi imaju tako srediti da jasnije izraze one svetinje koje su u njima označene, pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i kod njih sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem.* (SC 21).

Bitno jedinstvo rimskog obreda izraženo je u tipskim izdanjima liturgijskih knjiga objavljenima autoritetom Vrhovnog svećenika, ali i u odgovarajućim liturgijskim knjigama odobrenim za svo-

ja područja od biskupskih konferencija i potvrđenih od Apostolske Stolice.

Prilagodbe rimskog obreda ovise o crkvenoj vlasti. Ta vlast pripada Apostolskoj Stolici, a ona je obnaša preko Kongregacije za sakramente i sveto bogoslužje. Osim toga, ta vlast u određenoj mjeri pripada i biskupskim konferencijama i dijecezanskom biskupu. Inkulturacija nije prepuštena osobnoj inicijativi celebranta ni inicijativi zajednice. Isto tako dozvole dane za jedno područje ne mogu biti proširene na druga područja bez prethodnog odobrenja (Rimska liturgija 34-37).

Liturgijska inkulturacija može obuhvatiti jezik, glazbu i pjevanje, kretnje i držanje tijela, likovni repertoar u crkvama, oblik crkve, oltara, ambona, krstionice, namještaj, posuđe, odijela i liturgijske boje. Prednost treba dati materijalima, oblicima i bojama koji su prihvaćeni u dotičnom kraju (usp. Rimska liturgija 39-43).

Inkulturacija nalazi zahvalno tlo osobito u pučkoj pobožnosti, no *pučke pobožnosti ne mogu biti uvedene u liturgijsko slavlje kao oblik inkulturacije jer njih liturgija 'po svojoj naravi daleko nadvisuje'* (SC 13; Rimska liturgija 45). Pri unošenju inkulturacijskih elemenata u liturgiju treba biti razborit i paziti da ona ne bude obilježena sinkretizmom, da ti elementi budu pročišćeni, ni u kom slučaju magijski, praznovjerni, spiritistički ili da uključuju osvetu ili nešto što nosi seksualna obilježja.

1.4. Granice prilagodbi rimskog obreda

Prva je i najvažnija mjera u inkulturaciji prijevod liturgijskih tekstova na narodni jezik (Rimska liturgija 53). Kretnje vjernika, počasti oltaru i knjizi evanđelja, tekstovi ulaznih pjesama, prinos darova, pričest, pružanje mira, uvjeti za pričest iz kaleža, materijali za izradu oltara i liturgijskoga namještaja, tvar i oblik svetog posuđa i liturgijskog odijela, način podjele svete pričesti jesu područje koje je prepušteno odluci biskupskih konferencija. Slično je u slavlju ostalih sakramenata. Kad god tipska izdanja predviđaju formule po volji, biskupske konferencije mogu predložiti i druga rješenja (usp. Rimska liturgija 55).

U sakramentalima ili blagoslovinama još se više šire mogućnosti inkulturacije, ali i tu vrijede jednaka načela kao i kod liturgije. Jedno posebno područje inkulturacije jesu posebna slavlja mjesnih Crkava i redovničkih zajednica. Biskupske konferencije mogu ukinuti neke zapovijedane blagdane ili ih premjestiti na nedjelje. Isto tako njima pripada uređenje *kvatri*.

Kod časoslova biskupske konferencije imaju mogućnost prilagodbe drugoga čitanja, himna i zaziva kao i zaključnih antifona Blažene Djevice Marije (usp. Rimski liturgija 61).

2. Inkulturacija kod nas

2.1. Doseg inkulturacije na našoj nacionalnoj razini

Nakon što smo definirali mogućnosti inkulturacije rimskog obreda prema zadanim odrednicama, sad se možemo pitati gdje se u ovome trenutku nalazimo mi, Crkva u našoj domovini i Crkva u našoj metropoliji.

Ako pođemo od činjenice da je nakon Drugog vatikanskog sabora Crkva u Hrvata vrlo revno i ažurno pratila tipska izdanja liturgijskih knjiga izdavanjem hrvatskih liturgijskih knjiga, te tako implementirala koncilске smjernice za liturgijsku reformu na svoje područje, onda moramo zaključiti da se na našem području vrlo brzo ostvarila prva i najvažnija mjera inkulturacije, a to je narodni jezik u liturgiji. Ovom brзом ostvarenju zasigurno je pridonijela činjenica da je kod nas, barem u jednome dijelu, postojala tradicija narodnog jezika u liturgiji i da smo imali u dobroj mjeri izgrađen ne samo staroslavenski teološki leksik nego i hrvatski, s obzirom na to da su postojali hrvatski lekcionari, rituali i sve ono što se obično označava nazivom 'šćavet'. Za prvu fazu inkulturacije ovo je bio velik korak, no čini se da smo u tome ostali na prvome koraku jer nekih posebnosti u hrvatskim liturgijskim knjigama u odnosu na latinska tipska izdanja nije bilo čak ni u kasnijim izdanjima.

Biskupska konferencija svojim je odlukama odredila neke inkulturacijske oblike, ali s obzirom na mogućnosti, to je malog opsega. Tako u sferi euharistijskoga slavlja naša je biskupska konferencija odredila npr. način pružanja mira rukovanjem. U području

sakramenta pomirenja odredila je da kod nas ne postoje uvjeti za podjelu zajedničkog održavanja nakon općeg priznanja grijeha. Izdanje obrednika *Red euharistijske procesije i bogoslužje kvatri i prosnih dana* jedan je od značajnijih inkulturacijskih pothvata naše biskupske konferencije. Ponajviše vlastitosti ima u obredniku *Blagoslovi* gdje se pojavljuju blagoslovi koji su uobičajeni u našim krajevima. Vlastiti blagoslovi u našim krajevima uvršteni su u obrednik *Blagoslovi* nakon njegova petog dijela kao dodatak. Dodatak se sastoji od dva dijela:

- A. vlastiti blagoslovi u našim krajevima i
- B. napjevi za antifone i druge tekstove.

I. Od vlastitih blagoslova donose se:

- Blagoslov obitelji o božićnim blagdanima u njihovim domovima
- Napomene
- Red blagoslova

II. Kraći obred

- Blagoslov vode uoči Bogojavljenja
- Napomene
- Red blagoslova izvan mise
- Red blagoslova u misi

III. Uskrсни blagoslov jela

- Napomene
- Red blagoslova

U drugome dijelu donose se napjevi za: antifone *Pod obranu se tvoju utječemo, Slavna Spasitelja Majko, Zdravo Marijo, Zdravo kraljice*, antifona uz psalam 95 (94) *Iz dana u dan*; za himan *O dođi Stvorče, Duše Svet*, antifone *Dođi Duše Sveti, Po ovom će svi znati da ste moji učenici, Gdje je ljubav, Poškropit ću vas*, antifonu uz psalam 33 (32) *Kušajte i vidite*, stihove *Zdravo tijelo porođeno*, antifonu uz psalam 23 (22) *Podignite vrata*, uz psalam 97 (96) *Mi*

treba da se hvalimo, antifonu uz psalam 66 (65) *Tvome se križu*, antifonu *Po znaku križa*, pjesan *Blagoslovljena si*, antifone *Hvalite Boga našega*, *Mudrost njihovu objavljuju puci*, uz psalam 149 *Pjevajte Gospodinu*, himan *Barjaci kreću kraljevi*, posljednicu *Stala plaćuć*, himan *Na gozbu Kralja Jaganjca*, antifone uz psalam 117 (116) *Dio moj, Gospodine, Otvorite mi vrata pravde, Ovo su vrata Gospodnja*, uz psalam 133 (132) *Čuo sam glas s neba*, uz psalam 50 *Kliktat će Gospodinu*, himne *Nebeska Majko Djevice, Tebe Boga hvalimo*, antifonu uz *Danijelov hvalospjev* i evanđeoski hvalospjev *Veliča*.⁸

Značajan je inkulturacijski doprinos kod nas u liturgijskom pjevanju koje ima svoju snažnu liturgijsku i izvanliturgijsku tradiciju, a sada se zgodno može uklopiti u liturgijska slavlja na predviđenim mjestima. Novi glazbeni doprinosi, osobito oni koji ulaze u odobrene liturgijske pjesmarice, svakako su vrijedan inkulturacijski moment.

Revno provođenje liturgijske reforme nakon Drugog vatikanskog koncila prepoznatljivo je i u oblikovanju liturgijskoga prostora. Tu su prilagodbe novim smjericama vrlo vidljive i, na žalost, ne uvijek sretno uklopljene u raniji skladno uređen liturgijski prostor. Iako ima zadovoljavajućih rješenja, ipak u nekim primjerima ostaje težak trag degradacije umjetničke razine i sklada.

Čini se da je liturgijsko vrijeme vrlo zahvalno područje za ostvarenje liturgijske inkulturacije. Na tom se području inkulturacija ostvaruje vlastitim kalendarom: nacionalnim, biskupijskim, lokalnim, redovničkih zajednica, kao i vlastitim liturgijskim tekstovima za vlastita slavlja.

Hrvatska biskupska konferencija prihvatila je, a Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata u Rimu odobrila, novi Nacionalni liturgijski kalendar za područje Hrvatske biskupske konferencije. Novi liturgijski kalendar stupio je na snagu prvom nedjeljom došašća, 30. studenoga 2008. godine.

Prema novom Nacionalnom liturgijskom kalendaru, 9. veljače slavi se spomendan sv. Skolastike, djevice, a idućeg dana, 10. veljače, spomendan bl. Alojzija Stepinca, biskupa i mučenika. Liturgijski

8 Usp. *Rimski obrednik. Blagoslovi*, KS, Zagreb, 1987., 443.

spomen bl. Ozone Kotorske, djevice, slavi se 27. travnja kao neobvezan spomendan, jednako kao i liturgijski spomen bl. Ivana Merza koji se slavi 10. svibnja. Spomendan sv. Leopolda Bogdana Mandića, redovnika, slavi se 12. svibnja, a blagdan braće sv. Ćirila monaha i Metoda biskupa 5. srpnja. U srpnju se još kao neobvezni spomendani slave liturgijski spomeni bl. Marije od Propetoga Isusa Petković (9. srpnja) te Blažena Djevica Marija Bistrička (13. srpnja). Bl. Augustin Kažotić slavi se 3. kolovoza također kao neobvezan spomendan, dok se sv. Marko Križevčanin slavi 7. rujna kao spomendan. Prema novom Nacionalnom liturgijskom kalendaru, 25. listopada slavi se svetkovina obljetnice posvete vlastite crkve. Liturgijski spomen bl. Gracija Kotorskog, redovnika, slavi se 8. studenoga kao neobvezan spomendan, a sv. Nikole Tavelića, mučenika, 14. studenoga kao spomendan. Na kraju, u ponedjeljak nakon Pedesetnice slavi se Blažena Djevica Marija Majka Crkve kao neobvezan spomendan.

Ujedno je Hrvatska biskupska konferencija za svoje područje potvrdila Odluku Biskupske konferencije Jugoslavije za hrvatsko jezično područje od 1983. godine koja se odnosi na liturgiju kvatri i prosnih dana te su oni sastavni dio Nacionalnog liturgijskog kalendara.⁹ Proglašenje novih blaženika i novih svetaca uvjetuje promjenjivost vlastitih kalendara pa ga treba uvijek iznova ažurirati.

2.2. Inkulturacija na razini Riječke metropolije

U Riječkoj metropoliji sve biskupije imaju svoj liturgijski kalendar koji donosi posebnosti u odnosu na kalendar opće Crkve i u odnosu na nacionalni kalendar. Na razini Metropolije vlastitost je spomendan Gospe Trsatske 10. svibnja. Ostale se posebnosti odnose uglavnom na svetkovine zaštitnika župa ili zavjetne dane pojedinih župa ili područja. U ovim slučajevima posebnosti su u promjeni stupnja liturgijskoga slavlja koji iz nižega stupnja u općem kalendaru prelazi u viši stupanj u vlastitom kalendaru. Ipak ima slavlja koja ne nalazimo u općem, pa ni u nacionalnom kalendaru nego su ukorijenjeni u tradiciju određene župe. Tako Gospićko-senjska bi-

⁹ Usp. Novi nacionalni liturgijski kalendar 29. 8. 2008., u: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=105355> (1. 3. 2015.).

skupija ima sedam vlastitih slavlja koja se ne nalaze ni u općem ni u nacionalnom kalendaru, Krčka biskupija šesnaest, Porečka i Pulska biskupija dvadeset dva i Riječka nadbiskupija četrnaest.¹⁰

10 Prema Direktoriju Riječke metropolije, to su:

Posveta katedrale u Senju 23. siječnja – Senj	Gospičko-senjska biskupija
Sv. Križ 3. svibnja – Križpolje	Gospičko-senjska biskupija
BDM od Utjehe prva subota u srpnju – Trošmarija	Gospičko-senjska biskupija
Sv. Ilija prorok 20. srpnja – Sinac	Gospičko-senjska biskupija
Posveta katedrale u Gospiću 22. srpnja	Gospičko-senjska biskupija
Sv. Rok 16. kolovoza – Sv. Rok	Gospičko-senjska biskupija
Sv. Jelena Križarica 18. kolovoza – Rakovica	Gospičko-senjska biskupija
Sv. Izidor biskup i mučenik 2. siječnja – Cres	Krčka biskupija
Sv. Fuska mučenica 13. veljače – Linardići	Krčka biskupija
Križi, zavjetni blagdan, zadnja nedjelja travnja – Rab	Krčka biskupija
Duhovski utorak, zavjetni blagdan – Omišalj	Krčka biskupija
Sv. Gaudencije biskup 1. lipnja	Krčka biskupija
Sv. Justin biskup i mučenik 2. lipnja	Krčka biskupija
Sv. Kvirin biskup i mučenik 4. lipnja	Krčka biskupija
Sv. Ilija prorok 20. srpnja – Mundanije	Krčka biskupija
Sv. Kristofor 27. srpnja	Krčka biskupija
Sv. Stjepan I. papa i mučenik 2. kolovoza – Barbat	Krčka biskupija
Našašće sv. Stjepana đakona i prvomučenika 3. kolovoza - Dobrinj	Krčka biskupija
Sv. Apolinar 20. srpnja – Dubašnica	Krčka biskupija
Sv. Rok 16. kolovoza – Belej	Krčka biskupija
Sv. Eufemija 16. rujna	Krčka biskupija
Posveta katedrale u Krku 20. listopada	Krčka biskupija
Sv. Katarina 25. studenog – Novalja	Krčka biskupija
Sv. Zenon biskup i mučenik 13. travnja – Brtonigla	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Vital 28. travnja – Sv. Vital (Brig)	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Filip i Jakov apostoli 1. svibnja – Filipana	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Križ 3. svibnja – Draguč	Porečka i Pulska biskupija
Posveta katedrale u Poreču 8. svibnja	Porečka i Pulska biskupija
Krist Spasitelj 7. vazmena nedjelja – Pula	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Peregrin mučenik 23. svibnja – Umag	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Servul 24. svibnja – Buje	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Kancije, Kancijan i Kancijanila 29. svibnja – Lanišće	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Feliks i Fortunat 13. lipnja – Šišan	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Kvirik i Julita 17. lipnja – Višnjani	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Ivan i Pavao 26. lipnja – Sv. Ivan i Pavao, Šumber, Žbandaj	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Mohor i Fortunat 12. srpnja – Lindar	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Marina 17. srpnja – Motovunski Novaki	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Margareta 20. srpnja – Štinjan	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Rok 16. kolovoza – Črnica, Fuškuljin, Galižana, Muntrilj,	
Nova Vas Porečka, Rakotule	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Pelagije 28. kolovoza – Novigrad	Porečka i Pulska biskupija
Bl. Francesco Bonifacio 11. rujna	Porečka i Pulska biskupija
Posveta katedrale u Puli 12. rujna	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Flor 27. listopada – Lobarika	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Mauro 21. listopada –	Porečka i Pulska biskupija
Sv. Saba opat 5. prosinca – Kaštel	Porečka i Pulska biskupija

Za ova vlastita slavlja u liturgijskim knjigama ne nalazimo vlastite tekstove ni za euharistijska slavlja ni za časoslov. Upravo ta činjenica otvara mogućnost inkulturacijske intervencije, tj. sastavljanje liturgijskih tekstova za ta slavlja. Tu se pružaju različite mogućnosti. Moguće je kreirati nove molitvene tekstove za euharistijska slavlja, izabrati biblijska čitanja iz predloženih odlomaka iz zajedničkih slavlja ili ih znalački složiti od ostalih biblijskih tekstova. Tekstove za časoslov može se slobodno kreirati i izabirati u onim dijelovima koji su predviđeni, a to su himni, za drugo čitanje u *Službi čitanja* i zazivi kako to Uputa Kongregacije predlaže.¹¹

Koliko mi je poznato, u našoj Metropoliji još ni jedna biskupija nema odobrene liturgijske tekstove za vlastiti misal kao ni za vlastiti časoslov. Krčka biskupija izdala je 2006. vlastiti misal *ad usum privatum et provisorium* pod naslovom *Red mise i vlastita slavlja Krčke biskupije*, ali samo s odobrenjem biskupskog autoriteta, ali ne i s potvrdom Kongregacije. Razlog tome jest što se čeka izdanje *Rimskog misala* na hrvatskom jeziku uređenog prema trećem tipskom izdanju *Rimskog misala*, radi ujednačavanja tekstova, no njegovo se objavljivanje još nije dogodilo, iako je Opća uredba tog trećeg izdanja i na hrvatskom jeziku izišla još 2004., a samo tipsko izdanje 2002. Osim toga, Biskupski ordinarijat Krk izdao je i svezak pod naslovom *Rimski pontifikal. Krizma i blagoslov opatice s dodatkom za biskupiju Krk*.¹²

Sv. Filip i Jakov apostoli 1. svibnja – Grobnik i Novi Vinodolski,	Riječka nadbiskupija
Posveta katedrale u Rijeci 6. svibnja	Riječka nadbiskupija
Sv. Dujam 7. svibnja – Drivenik	Riječka nadbiskupija
Sv. Ivan Nepomuk 16. svibnja – Saborsko, Vrbovsko	Riječka nadbiskupija
Sv. Jelena Križarica 22. svibnja – Cesarica, Kastav	Riječka nadbiskupija
Sv. Jelena djeвица i mučenica 22. svibnja – Dramalj	Riječka nadbiskupija
BDM Pomoćnica 23. svibnja – Rijeka	Riječka nadbiskupija
Sv. Vid 15. lipnja – Rijeka	Riječka nadbiskupija
Sv. Romuald 19. lipnja – Rijeka	Riječka nadbiskupija
Pohodjenje Marijino 2. srpnja – Tribalj	Riječka nadbiskupija
Sv. Hermagor i Fortunat 12. srpnja – Gerovo	Riječka nadbiskupija
Bl. Miroslav Bulešić 24. kolovoza – Cernik	Riječka nadbiskupija
Sv. Leonard 6. studenog – Hrib	Riječka nadbiskupija
Sv. Katarina 25. studenog – Lokve, Selce	Riječka nadbiskupija

11 Usp. Kongregacija za sakramente i bogoštovlje, *Rimska liturgija i inkulturacija*, 61.

12 Svezak je izdan u Krku 2007., a sadrži sljedeća poglavlja:

- Red podjeljivanja potvrde u misi
- Red podjeljivanja potvrde bez mise

Mnoga vlastita slavlja koja se slave u našoj Metropolijskoj biskupiji jesu slavlja koja imaju svoju povijest i svoju tradiciju. Za neka od njih postojali su latinski tekstovi i za misu i za časoslov. Vjerujem da bi ti tekstovi mogli biti od pomoći za stvaranje novih. Velik inkulturacijski korak učinjen je i na području liturgijske glazbe izlaskom liturgijske pjesmarice i stvaranjem novih glazbenih djela. U novim crkvama, manje ili više uspješnim, nacionalne se vrijednosti uklapaju u liturgijski kontekst i na taj način čine da se kršćanska poruka ucijepi u današnje vrijeme i prilike. Smatram da je senzibiliziranje vjernika za posadašljenje evanđeoske poruke dodatan inkulturacijski efekt našega vremena.

Zaključak

Inkulturacija je blagodat kojoj je Drugi vatikanski koncil, nakon vjekova zatvorenosti, širom otvorio vrata liturgije i Crkve uopće. Ta otvorena vrata pružaju velike mogućnosti, ali s druge strane zahtijevaju i velik napor. Kako bi u liturgiju nešto moglo ući kao inkulturacijski element, potrebno je dobro procijeniti kakvu će poruku unijeti u liturgijski kontekst, tj. kako će ga puk razumjeti, kako ne bi došlo do nesporazuma, potrebno je prethodno iz različitih rakursa ispitati njegovo značenje i poruku i za tu procjenu angažirati stručne ljude. Tu, vjerujem, može nastati teškoća na pitanju mogućnosti ostvarenja takvih predradnji. Pribjeći stoga suhom prijevodu tipskih izdanja liturgijskih knjiga nije idealno, ali nije ni loše rješenje za naš ambijent, jer i tipska izdanja nastaju u okvirima europske kulture kojoj i sami pripadamo.

Velik inkulturacijski pomak dogodio se samim prijevodom na narodni jezik, kako to i *Uputa* sugerira, a to sigurno nije jedino što se

- Red blagoslova opatice

- Pastirski pohod

 Biskupov svečani ulaz u župnu crkvu

 Biskupov pohod groblju i molitve za pokojne

 Biskupova služba Božja na groblju na Dušni dan

- Služba Božja za pokojne biskupe i svećenike

- Služba Božja na godišnjici smrti biskupa

- Blagoslovi koje podjeljuje biskup

- Uvođenje novog župnika u službu

- Obred uspostave dostojanstvenika i kanonika stolnog kaptola u Krku

na našim prostorima inkulturiralo. Zasigurno inkulturacija nije dovršeno djelo. Ona čeka daljnje korake i daljnje postupke.

THE ACHIEVEMENTS OF COUNCIL'S PROMOTION OF INCULTURATION IN OUR REGION

Summary

The challenge of the inculturation of liturgy is present in the Church from its very beginning, and throughout the history has seen different answers. The Second Vatican Council reopened the possibility of liturgical adjustment to different cultures, concerned by the needs of missionary countries (SC 37-40). In the period following the Council the activities and direction of the inculturation processes were promoted by documents and editions of new liturgical books, both typical and national. In the first part of the article the opinion of the Church is presented, for it is from these documents and editions that we can grasp what does Church understand by inculturation, the demands and conditions for the liturgical inculturation, the principles and rules of the application of inculturation in the Roman missal, and the boundaries of the adjustment of the Roman missal.

In the second part, the article attempts to define the extent of the inculturation in Croatia, both at the national level and at the level of the Metropolis of Rijeka. The liturgical inculturation at the national level is mostly achieved by the translation of the liturgical books and an own liturgical calendar, as well as in the field of the sacramentals. In the field of the sacramenta there are still wide possibilities of adjustment. The Dioceses in our Metropolis have limited their peculiarities to Diocesan calendars, but liturgical texts for the particular liturgical celebrations are very scarce.

Key words: inculturation, particular celebrations, calendar, liturgical texts, liturgical space.